

Palīdzību sniedz sociālais dienests

Viena no iestādēm, kur pēc palīdzības var vērsties jebkura persona, neatkarīgi no vecuma un dzimuma, kas saskārusies ar vardarbību, ir sociālais dienests. Tostarp šeit palīdzību var saņemt arī personas, kas bijušas vardarbīgas pret citiem, bet vēlas mainīt savu uzvedību. Par sociālā dienesta iesaisti gadījumos, kad vardarbība konstatēta ģimenē, plašāk stāsta Madonas novada sociālā dienesta vadītāja vietniece ILZE FÄRNESTE un sociālā darbiniece darbam ar ģimenēm un bērniem INGA STRAZDIŅA.

Ilze Färneste paskaidro, ka seksuālās vardarbības gadījumā bērni nereti pat nesaprot, kas ar viņiem noticis, nerunā par to; anatomiskās lelītes palīdz atklāt iespējamās seksuālās vardarbības detaļas.

Kā secina Ilze Färneste, visbiežāk sociālajiem darbiniekiem nākas strādāt ar gadījumiem, kuros pastāv fiziska, seksuāla vai emocionāla vardarbība un novārtā pamešana.

I.F.: — **Fiziska vardarbība** ir atpazīstama visvieglāk, jo to var konstatēt, ja varmāka ir sitis ar dūrēm, spēris, grūdis, dedzinājis, žņaudzis, plaukājis vai kā citādi fiziski ietekmējis citu personu. Tā rezultātā cietušajam var rasties gan išlaicīgas veselības problēmas, gan sakropojumus uz visu atlikušo mūžu, piemēram, laupīta spēja redzēt vai staigāt. Cietušajam var rasties psihiskas dabas traucējumi; ļaunākais — persona var tik nogalināta.

Seksuāla vardarbība var izpausties kā seksuālu darbību izspiešana otrai personai bez tās piekrišanas, tā var būt izvarošana, piespiešana skatīties pornogrāfiju, prostitūcija vai citas seksuāla rakstura darbības pret personas gribu, kā arī netiklas darbības attiecībā pret nepilngadīgo, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu. Parasti bērni nestāsta par seksuālu vardarbību pret sevi; šādi rīcībā ir vairāki iemesli: bērns baidās, ka viņam neticēs, atbribsies, daži bērni pat nezina, kas ar viņiem ir noticis un kas tas ir nepareizi un kaitējoši. Nereti šāda veida vardarbību palīdz atklāt smilšu terapija, kur strādāju kā speciāliste; jo ļoti bieži bērns vienkārši par notikumu nerunā. Par to, ka bērns cietis no seksuālās vardarbības, var liecināt tas, ka bērns izvēlas strādāt ar slāpīmi, nevis sausām smiltīm, kā arī smilšu terapijas figurīņas tiek burtiski ieraktas smiltīs...

Mazāk ikdienas darbā saskaramies, bet ir izplatīta arī **ekonomiskā vardarbība**, kur varmāka pilnībā kontrolē finanšu resursus,

Nodrošinot palīdzību, ir svarīgi, lai cilvēks (gan varmāka, gan upuris) vēlētos ko vispār mainīt.

piemēram, ceņš nepieļaut, ka upuris strādā algotu darbu, kontrolē upura ienākumus, liek atskaitīties par tēriņiem, tā var būt arī zādzība, spiediena izdarīšana ar testamentiem, ipašumu un tamlīdzīgi.

Ik uz soļa sastopamies ar **emocionālo vardarbību**, kas ir visgrūtāk identificējams vardarbības veids. Tā var izpausties kā manipulēšana un upura pašvērtības graušana, likšana cietušajam justies vainīgam, izsmiešana. Šie vardarbības veicji citu cilvēku klātbūtnē var būt pilnīgi atšķirīgi savā uzvedībā, piemēram, var radīt ļoti gādīga cilvēka iespaidu.

Tāpat pastāv arī **pamešana novārtā**, kur vecāku nolaidības dēļ bērns ilgstoši tiek atstāts viens un netiek nodrošinātas viņa attīstībai un izdzīvošanai svarīgas vajadzības. — **Kādi ir pieejamie palīdzības veidi?**

I.S.: — Valsts šobrīd apmaksā rehabilitācijas pakalpojumus no vardarbības cietušajiem bērniem un pieaugušām personām, kā arī vardarbību veikušām personām. Pakalpojumu ir iespējams saņemt divos veidos. Pirmkārt, pakalpojumu ir iespējams saņemt individuālo konsultāciju veidā pie psihologa dzīvesvieta 30 dienas. No vardarbības cietuši bērni gadījumos, kad ir uzskāts kriminālprocess pret vainīgo personu, uzturēties krīzes centrā var līdz 60 dienām. Vardarbību veikušas personas var saņemt pakalpojumu individuālo konsultāciju veidā pie

bērni un pieaugušie; sociālos pakalpojumus (terapijas) par pašvaldības līdzekļiem saņēmuši 97 bērni un jaunieši.

— **Vai saskatāt kādu problēmātiku saistībā ar vardarbības mazināšanu ģimenē?**

I.F.: — Viena no tām — jurista nepieciešamība sociālajā dienestā. Reizēm ir arī *sastrēgums* un izveidojas rinda pie psihologiem. Tad rodas jautājums, cik tas ir pieņemami. Uzskatu, ka vardarbības gadījumos būtu jāreaģē nekavējoties, un speciālistu palīdzība (cilvēki, kuri ir apguvuši mācības darbam ar vardarbībā cietušajiem un arī vardarbības veicējiem) būtu nepieciešama nekavējoties.

I.S.: — Iesaistīta ir arī cilvēku psiholoģija, emocionālās iezīmes. Cilvēkam ir grūti atzīt un pieņemt to, ka ir kļuvis par upuri, līdz ar to arī palīdzības lūgšana ne vienmēr ir tas vieglākais solis. Nodrošinot palīdzību, ir svarīgi, lai cilvēks (gan varmāka, gan upuris) vēlētos ko vispār mainīt. Tāpēc jebkura informācija/kampaņa, atgādinot par iespēju mainīt situāciju un pārtraukt vardarbību, vērtējama pozitīvi. — **Vai palielinās sabiedrības līdzatbildība par vardarbības gadījumiem jeb attiecīgi — vai cilvēki sākuši vairāk reaģēt uz iespējamām vardarbības gadījumiem un par tiem ziņot?**

I.F.: — Vardarbība ir plaša sociāla problēma, kas ietekmē cietušo un vardarbības liecinieku ikdienas sociālo funkcionēšanu, kā arī atstāj ietekmi uz sabiedrību kopumā daudzus citos veidos. Ja vardarbību nepārtrauc un cietušie nesaņem atbalstu vai arī vardarbību veikušās personas netiek sauktas pie atbildības, vardarbības tradīcija tiek turpināta un nodota no paaudzēs paaudzē. Gribētos vērtēt, ka gan līdzilvēki, gan paši cietušie aktīvāk ziņo un meklē palīdzību.

Jāatceras arī, ka sociālais darbinieks ir palīgs, nevis glābējs. Mums nav brīnumnūjiņas! Nereti šādās situācijās tiek meklēts *grēkzāis*; tad izskan tādi pārmetumi kā „Kur skatās sociālie darbinieki?“. Diemžēl nevienai valstij, nekur pasaulē vēl nav tādas profesijas, kas spētu novērst vardarbību, nāvi un atkarības. Bieži cilvēki ilgstoši slēpj dažādas problēmas, jo īpaši no speciālistiem, ja viņi vēl nav gatavi savas problēmas risināt.

— **Kāda bijusi situācija saistībā ar vardarbību ģimenē, vadoties pēc statistikas datiem?**

I.F.: — Aizvadītajā gadā psihologa pakalpojumu ģimenes dienestā saņēmušas 94 personas; sociālo rehabilitāciju krīzes centrā saņēmuši 34 bērni un pieaugušie; psihologa pakalpojumu dzīvesvieta par valsts līdzekļiem saņēmuši 19

VEDOKLIS | „Kā kuģis bez kapteiņa un noteikta kursa”

Komentāru par vardarbību pret bērniem sniedza nevalstiskās organizācijas „Centrs Dardedze” komunikācijas vadītāja ANDA AVENA:

— „Centrs Dardedze” jau teju 20 gadus iestājas pret jebkura veida vardarbību — fizisku, emocionālu, bērnu seksuālu izmantošanu un pamešanu novārtā. Ipaši mūsu kompetences joma ir bērnu seksuālās izmantošanas novēršana, par to sniedzam konsultācijas cilvēkiem no dažādām Latvijas vietām.

Šobrīd bērnu aizsardzības joma Latvijā ir kā kuģis bez kapteiņa un bez noteikta kursa. Bērnu aizsardzības jomā nozīmīga loma ir vairākiem ministriem un institūcijām, kam vajadzētu veidot saskaņotu bērnu aizsardzības politiku, taču institūciju sadarbība notiek ārkārtīgi vāji un lēni. Lai gan likumos mums šķietami „vis

kārtībā”, bērns nereti pazūd kaut kur pa vidu starp dažādu iestāžu atbildībām. Joprojām atšķiras arī tiesībsargājošās, sociālās, izglītības un veselības jomas pārstāvju izpratne par vardarbību, tās pazīmiem un atbilstošu rīcību.

Ir nepieciešams mērķis, skaidrs atbildību sadalījums, regulāri pētījumi un budžetā balstīts prevencijas un palīdzības plāns. Taču visvairāk nepieciešama politiskā griba situāciju sistemātiski uzlabot, tāpēc šobrīd „Centrs Dardedze” aktīvi aicina valsts augstākās amatpersonas apzināties bērnu aizsardzību kā vienu no valsts svarīgākajiem uzdevumiem.

Nesen veikta Latvijas Universitātes pētnieku aptauja rāda, ka augstāka tolerance pret vardarbību ir ģimenes vidē, īpaši, ja ģimenē nav Latgalē. Tas nozīmē, ka mēdzam attaisnot vardarbību un mazāk vērsamies pēc palīdzības. Vīriešiem biežāk kā sievietēm ir attaisnojoša attieksme pret vardarbību ģimenē; un vīrieši biežāk arī atzīst, ka nezina, kā veidot nevardarbīgas attiecības. Līdz ar to ir ārkārtīgi svarīgi celt zināšanu līmeni par to, kā atpazīt vardarbību arī savā dzīvē un kā veidot drošas attiecības, kur katrs cilvēks (tai skaitā bērns) ir sadzirdēts, saprasts un pieņemts.

Vardarbība pret bērniem spļīgi parāda mūsu — pieaugušo — problēmas un spējības vietas. Daudzos vēl mājā *padomju man-*

tojums, kad svarīgāk bija, lai no malas viss izskatās labi un pareizi — tas nekas, ka ģimenes iekšpusē aina pavaras pavisam cita.

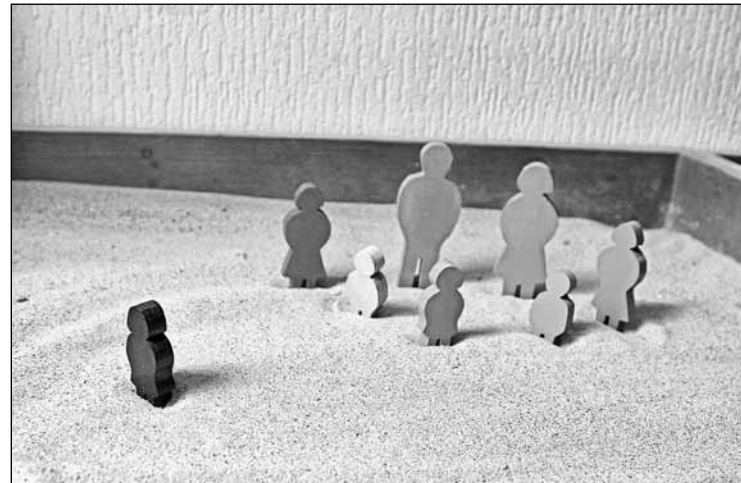
Attiecībā uz situācijām, ko redzam ārpus savas ģimenes, svarīgi būtu atnest visus aizspriedumus — „ko citi teiks?“, „ko tad es?” vai “nav mana darīšana!” — un ieklausīties savā sirdsapziņā. Nereti negribas reaģēt uz atsevišķām vardarbības pazīmēm un „sabojāt attiecības” ar draugu vai kaimiņu, taču, ignorējot vardarbību pret bērnu, arī pašī nostājāmies pārdarītāja pusē. Katrs viens no mums var ietekmēt vai mainīt kāda bērna dzīvi — uz sliktu vai uz labu pusi. Mēs neaiciņām emocionāli mesties strīdā, bet gan racionāli izvērtēt, kāda rīcība tiešām palīdzētu bērnam.

Ja bērna veselība vai dzīvība var būt briesmās, nekavējoties jāpalīdz bērnam vai jāsauc policija. Ja kaimiņos ir ietilgusas problēmas, vēlamus informēt sociālo dienestu. Savukārt mazāk draudīgās situācijās, piemēram, kad vecāki pārāk asi dumsojas uz bērnu lielveikalā, labāk mēģināt ieņemt atbalstošu palīga lomu; nevis bārt vai kaulināt vecākus, bet gan, mēģinot būt saprotošiem, iejūtīgi pateikt: „Man arī šādi ir bijis, vai varu palīdzēt?”

Ir svarīgi nepaiekt garām šīm situācijām, jo tikai tā mēs kā sabiedrība maziekiem varam mainīties, kļūt vērīgāki attiecībā uz savu iztērēšanu un nelikt pamatus nākamajai upuru vai pārdarītāju paaudzē.”

Jo vairāk informācijas, jo vairāk gadījumu atklājas

Vardarbība ģimenē ir viens no biežākajiem vardarbības veidiem Latvijā, tomēr oficiāli par to tiek ziņots visretāk, atzina Madonas novada bāriņtiesas priekšsēdētāja INGA LEDIŅA. Lai gan ģimenei būtu jābūt vietai, kurā bērns var saņemt nepieciešamo aprūpi un atbalstu, lai varētu attīstīties un sekmiņi sagatavoties patstāvīgai dzīvei, tomēr ir gadījumi, kad tā kļūst par bērna veselību un labklājību apdraudzošu vietu. Šādos gadījumos iesaistās bāriņtiesas darbinieki, sadarbojoties ar citiem speciālistiem un instancēm.

Vardarbība pret bērnu nav tikai ģimenes „privāta lieta”; arī sabiedrībai kopumā jāmazina tolerance pret dažādām vardarbības izpausmēm, tai skaitā fizisku sodu kā audzināšanas metodi, bērna atrašanos nedrošās situācijās un tamlīdzīgi.

„Bāriņtiesa nevērtē, vai cilvēks ir varmāka vai nav. Bāriņtiesa vērtē, vai bērnam ir droši atrasties ģimenē un vai varmāka ir sodāms. Lai gan vienmēr, kad vien tas ir iespējams, bērnam vislabāk ir atrasties ģimenē, gadījumos, kad bērna intereses konfliktē ar vecāku vai ģimenes interesēm, bērna intereses ir svarīgākas. Ja šo konfliktu nav iespējams atrisināt ģimenes ietvaros, var būt nepieciešama bērna izņemšana no ģimenes, lai nodrošinātu bērna drošību. Tas nozīmē arī to, ka pret bērniem ir jāizturas ar cieņu un viņu vecumam atbilstoši,” uzsvēra Inga Lediņa.

Iepazīstinot ar bāriņtiesas darbu, viņa atklāja, ka, saņemot ziņas par iespējamo vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties pārbaudīt šo informāciju — tiek iztaujāti bērns, kaimiņi, pedagogi, mediji, citas personas, kuras kontaktējas ar bērnu vai viņa ģimeni, vecāki. Inga Lediņa piebilda: „Tas, ka bērns sarunā ar bāriņtiesas darbinieku neapstiprina vardarbī-

bu, nenozīmē, ka viņš nav no tās cietis. Iespējams, ka bērns ir iebaidīts vai neuzticams pieaugušajiem. Ja pēc informācijas pārbaudīšanas bāriņtiesai rodas pamatotas aizdomas par iespējamo vardarbību, tai nekavējoties jāziņo par to policijai, pievienojot iesniegumam pārbaudes lietā esošos dokumentus vai to kopijas.

Ja ir aizdomas par to, ka ģimenē vardarbīgi izturējušies pret bērnu, tāpat jāņem vērā, ka ģimenes locekļi bieži vien vardarbības faktu noliedz. Tādā gadījumā liela nozīme, lai pārlicinātos par to, vai bērns tiešām cietis no vardarbības, ir psihologa vai profesionālā sociālā darbinieka atzinumu. Šāds atzinums tiek sniegts pēc vecāku lūguma vai bāriņtiesas pieprasījuma, ja tā pieņemusi lēmumu par aprūpes tiesību

atņemšanu vecākiem.”

Madonas novada bāriņtiesa 2019. gadā Valsts policijai ziņojusi par 11 gadījumiem, kad konstatēta vecāku vai citu personu vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību. Arī šajā gadā bāriņtiesa policiju informējusi jau par vairākiem šādiem gadījumiem. Konstatētas vardarbības gadījumos bāriņtiesa sadarbojas ar policiju, sociālo dienestu, veselības aprūpes speciālistiem, ģimenes ārstiem, pedagogiem (ja vardarbība konstatēta skolā), tiek iesaistīti arī krīžu centri; Inga Lediņa institūciju savstarpējo sadarbību vērtēja atzinoši.

Nereti sabiedrībā valda uzskats, ka pie mazākajām problēmām bērnu ģimenei var atņemt, un retoriskais jautājums „vai tad labāk bērnam ir izaugt bērnunamā?” kādam var

Vardarbīgās attiecības ir jāpārtrauc

Tūlītēja apdraudējuma gadījumā ikvienu personu — gan vardarbībā cietušās personas, gan viņu tuvinieki vai kaimiņi — aicināti zvanīt pa tālruni 110, lai tiktu novērstas vardarbības.

Valsts policija ir tas dienests, kas uz vardarbības gadījumiem ģimenē dodas situācijās, kad nepieciešama tūlītēja palīdzība. Attiecīgi ikvienu personu tūlītēja apdraudējuma gadījumā tiek aicināta zvanīt pa tālruni 110.

VP Madonas iecirknis apkopojis informāciju, ka šā gada pirmajos 6 mēnešos reģistrēti 128 policijas izsaukumi uz ģimenes konfliktiem Madonas reģionā — Madonas, Ērgļu, Cesvaines, Lubānas un Varkļānu novadā; savukārt 2019. gadā kopumā tikuši saņemti 219 policijas izsaukumi.

Līdz šim ir pieņemti 4 policijas lēmumi par varmākas nošķiršanu; salīdzinājumam — 2019. gadā tādā pašā laikā periodā (pirmajā pusgadā) tika pieņemti 14 policijas lēmumi par nošķiršanu.

„Šajā gadā pieņemti 4 policijas lēmumi par nošķiršanu ir neliels skaits attiecībā uz reģistrēto ģimenes konfliktu kopskaitu, bet tas izskaidrojams ar to, ka, izbraucot uz ģimenes konfliktiem, bieži vien konflikts jau bija beidzies vai konfliktējošā persona bija devusies prom, līdz ar to tūlītēji draudi cietušajai personai nepastāvēja. Tāpat ir bijuši gadījumi, kad vardarbībā cietušās personas nevēlas, lai tiktu pieņemti lēmumi par varmākas nošķiršanu,” skaidroja VP Madonas iecirkni.

Kā secina policijas darbinieki, bieži vien ģimenes konflikti notiek

INFORMĀCIJA UN KONSULTĀCIJAS VARDARBĪBĀ CIETUŠAJIEM:

- Atbalsta tālrunis 116006 (anonīms, bez maksas, katru dienu no pulksten 7 līdz 22),
- vietne www.cietusajiem.lv.

2019. GADĀ VALSTS PAKMAKSĀTUS SOCIĀLĀS REHABILITĀCIJAS PAKALPOJUMUS SAŅĒMA:

- kopumā 429 cilvēki (no tiem 19 vīrieši),
- no emocionālās vardarbības cietuši 207 iedzīvotāji,
- 194 gadījumos sievietes,
- 13 gadījumos vīrieši,
- no vairāku vardarbības veidu kombinācijas — 159 gadījumi,
- 132 gadījumos — fiziska vardarbība,
- 11 gadījumos — gan fiziska, gan seksuāla vardarbība.

kļūt par argumentu, lai par iespējamu vardarbības gadījumu nevienam neziņotu.

Tomēr tā gluži nav. Inga Lediņa savā sniegtajā informācijā norāda: „Ja bāriņtiesa konstatē, ka bērns cietis no vardarbības ģimenē, bet nav nepieciešams bērnu šķirt no vecākiem, jo bērna dzīvība vai veselība nav apdraudēta, bāriņtiesa nekavējoties informē sociālo dienestu par nepieciešamību veikt darbu ar vecākiem un sadarbībā ar sociālo dienestu gādā, lai bērns saņemtu nepieciešamo sociālo rehabilitāciju. Bāriņtiesa patur šādu ģimēni uzskaitē un veic regulāras pārbaudes, lai novērtētu situāciju ģimenē, kā arī sadarbojas ar sociālo dienestu un speciālistiem sociālās rehabilitācijas institūcijā.”

Attiecīgi ne vienmēr bāriņtiesas uzdevums vai pašmērķis ir bērnu no ģimenes izņemt; ļoti bieži nepieciešams audzināšs darbs, vecāku dzīves prasmi celšana un izpratnes par bērnam atbilstīgu audzināšanu un vajadzību apmierināšanu veicināšana.

Jautāta, vai pieaug sabiedrības informētība par vardarbību pret bērniem, vai iesaistās arī apkārtnieji iedzīvotāji vardarbības atklāšanā un novēršanā, bāriņtiesas priekšsēdētāja atbildēja: „Lielākā daļa no vardar-

bības gadījumiem paliek nezināmi, jo par tiem nemaz netiek ziņots. Pašlaik gan ir novērojama tendence, ka šādi gadījumi sāk atklāties, jo ir kļuvusi pieejama plašāka informācija par palīdzības iespējām. Tāpat arī skolas un citas institūcijas ir lietas kursā par vardarbības jautājumiem ģimenē, līdz ar to biežāk ziņo par iespējamām vardarbības gadījumiem. Tomēr tieši maznodrošinātie sabiedrības locekļi, kuri ir lielākā šīs palīdzības mērķauditorija, par to zina vismazāk, jo ir mazāk pieejama informācija — viņi nelasa žurnālus, neskatās televizoru.

Diemžēl ir arī situācijas, kad iedzīvotāji neiesaistās — pat, ja redz kādu darām jaut bērnam vai redz bērnu nesdrošs situācijās (piemēram, vienus uz ielas, kopā ar vecāku, kurš ir alkohola reibumā — Au!). Jo daudzi uzskata to par ģimenes „privātu lietu”. Tomēr jāsaprot, ka šī kopējā sabiedrības tolerance normalizē un savā ziņā veicina vardarbīgas attiecības, kas ietekmē cilvēku dzīvi pašos pamatos. Saprotams, ka garāmģājējam nav jāzina visi likumi šai jomā, bet viņam ir jābūt atbildīgam sabiedrības loceklim un jāieklauš savā sirdsapziņā. Jāatzīst, ka arī daļa vecāku joprojām uzskata, ka fizisks sods ir pieļaujama audzināšanas metode.”

bijuši vardarbīgi, tad abi saucami arī pie atbildības par emocionālu vardarbību pret bērnu.”

„Tāpat, ja ģimenē viens no partneriem cietis no emocionālās vardarbības (tā var izpausties kā apsaukāšana, kliegšana, draudēšana, durvju aizcīršana, trauku pļešana), tad partnerim jālemj, vai šādas attiecības viņam ir nepieciešamas,” skaidroja Zane Vaskāne. Saprotams, ka konfliktā iesaistītie ir pieauguši cilvēki, kuriem pamatā vajadzētu atbildēt par savu rīcību, dzīves izvēlēm. Tomēr arī emocionālās vardarbības gadījumā cietušais var saukt policiju un lūgt nošķiršanu, ja ar situāciju persona netiek galā pati saviem spēkiem. „Tomēr šo iespēju noteikti nevajadzētu uzvert kā partnera pāraudzināšanas rīku. Šis ir pagaidu risinājums ar mērķi novērst tūlītējus draudus. Vardarbīgas attiecības ir jāpārtrauc vai jāmeklē speciālista palīdzība — psihologs, psihiatrs, atkarību speciālists un tamlīdzīgi,” aicināja Zane Vaskāne.

ATVĒRUMU SAGATAVOJA LAURA KOVTUNA DĀVJA VEKALNIŅA foto un foto no LETA

MAF
Mediju atbalsta fonds

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem
Par projekta „Aktuāli par aktuālo novados” saturu atbild SIA „Lai rakstis STARS”